

تحلیل خطاهای نحوی در نوشتار روسی‌زبانان فارسی‌آموز

مریم اسلامی^۱

چکیده

تحلیل خطا^۲ به‌عنوان رویکردی در بررسی خطاها سعی در کشف، توصیف و علت‌یابی خطاها دارد. شاخه‌ی تحلیل خطا در فراگیری زبان دوم توسط کورد و همکارانش^۳ (۱۹۷۰) شکل گرفت. این شاخه از زبان‌شناسی کاربردی^۴ به مطالعه‌ی خطاها در فرایند یادگیری زبان می‌پردازد. با مدنظر قرار دادن تحولات ایجادشده در شیوه‌های آموزش زبان-های خارجی و نیز اهمیت و شناسایی پیچیدگی‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، هدف از این پژوهش، بررسی خطاهای نحوی در نوشتار روسی‌زبانان فارسی‌آموز بزرگسال است. در واقع، هدف تعیین نیازهای آموزشی فارسی‌آموزان روسی‌زبان، شناسایی نقاط ضعف و رفع مشکلات این دسته از زبان‌آموزان در سطح نحوی می‌باشد. در این راستا، این مقاله در چارچوب تحلیل خطا، ابتدا پس از گردآوری داده‌ها به دسته‌بندی آن‌ها بر مبنای مؤلفه‌های نحوی می‌پردازد و سپس، علت خطاها را براساس دو منشأ انتقال از زبان اول (منشأ میان‌زبانی^۵) و منشأ درون‌زبانی^۶ بررسی می‌کند. نتایج نشان می‌دهند که خطاهای حرف اضافه و زمان افعال بیشتر هستند و بیشتر خطاها علل درون-زبانی دارند.

واژگان کلیدی: تحلیل خطا، خطاهای نحوی، روسی‌زبانان فارسی‌آموز، میان‌زبانی، درون‌زبانی

۱. مقدمه

خطاها ممکن است در روند آموزش و یادگیری زبان دوم در سطوح مختلف زبانی و در حوزه‌های متفاوت آن رخ دهد. در واقع، خطاها بخشی اجتناب‌ناپذیر در فرایند یادگیری زبان هستند و معلمان با مطالعه‌ی این خطاها می‌توانند به سطح دانش زبان‌آموز در آن مرحله و راهبردهای یادگیری آن‌ها پی‌ببرند (کورد، ۱۹۸۶: ۶۶). همچنین دانش خطاهای زبان‌آموزان، زبان‌شناسان را در تهیه و تدوین متون درسی متناسب با هر سطح و دوره یاری می‌نماید. استرن^۷ (۱۹۸۳: ۳۵۴) بیان می‌کند که در سال‌های دهه‌ی ۵۰ و اوایل دهه‌ی ۶۰، اشتباهاتی که از یادگیرنده‌ی زبان سرمی‌زد، تنها عاملی در نمره‌دادن به دانش‌آموز در نظر گرفته می‌شد، ولی در اواخر دهه‌ی ۶۰، به‌تدریج خطاها به عنوان عاملی اجتناب‌ناپذیر در کسب مهارت زبان دوم مؤثر واقع شدند و بیانگر فعالیت ذهنی فراگیر بودند. شاخه‌ی تحلیل خطا در فراگیری زبان دوم توسط کورد و همکارانش (۱۹۷۰) شکل گرفت. تحلیل خطا همان‌طور که از نام آن پیداست، نوعی تحلیل زبانی است که بر روی خطاهای زبان‌آموز در تولید زبان دوم تمرکز دارد و شامل مجموعه‌ای از روش‌ها برای شناسایی، توصیف و توضیح خطاهای زبان‌آموزان می‌باشد.

^۱ کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد Maryam.eslami@mail.ru

^۲ Error Analysis

^۳ Corder Et Al

^۴ Applied Linguistics

^۵ Interlingual

^۶ Intralingual

^۷ Stern

جیمز (۱۹۹۸:۱۹) دو نوع شیوه در استخراج داده‌های تحلیل خطا را استخراج آزاد^۱ و هدفمند^۲ می‌داند. در استخراج آزاد همه‌ی خطاها به‌طور کلی در نظر گرفته می‌شود و هدف از آن دستیابی به شناخت اولیه‌ی توانایی و محدودیت‌های زبان‌آموز می‌باشد که از این طریق می‌توان حوزه‌های مستعد خطا در زبان دوم را شناسایی کرد. در این روش از نوشتن آزاد و یا انشایی استفاده می‌شود و موضوعی به زبان‌آموزان داده می‌شود تا بدون توجه خاص به صورت زبانی، به بیان نظر و عقیده خود پردازند (گله‌داری، ۱۳۸۷).

در طبقه‌بندی خطاها یک نوع آن بر حسب مقولات زبانی است، به عبارت دیگر خطاها در نظام زبان مقصد بر اساس موضوعات زبانی در جایگاهی قرار می‌گیرند (دولای و برت^۳، ۱۹۸۲: ۱۴۶). نوع دیگر طبقه‌بندی که دولای، برت و کراشن^۴ (۱۹۸۲: ۱۵۰) پیشنهاد می‌دهند بر اساس ساختار سطحی خطاها است؛ آنان در این طبقه‌بندی چهار مقوله را ذکر می‌کنند که شامل حذف، افزایش، صورت یا انتخاب نادرست، ترتیب نادرست می‌شود. در بررسی‌های تحلیل خطا کشف علل خطاها یکی از فرایندهای تحلیل می‌باشد. عوامل درون‌زبانی و میان‌زبانی از عوامل مهم خطاها می‌باشند؛ اما جیمز (۱۹۹۸: ۱۸۸-۱۸۵) معتقد است، علت‌هایی مانند راهبردهای یادگیری^۵ و ارتباطی^۶ نیز می‌توانند دخیل باشند؛ خطاهای راهبرد یادگیری شامل قیاس نادرست، تحلیل نادرست قاعده‌ای در زبان دوم بر اساس زبان اول، به‌کاربردن قاعده‌ای به‌صورت ناقص، به‌کارگیری حشو، تعمیم افراطی و غیره، و خطاهای راهبرد ارتباطی شامل تغییر زبان، ترجمه‌ی تحت‌اللفظی، بیان غیرمستقیم و غیره می‌باشند.

پژوهش حاضر درصدد است تا با بررسی خطاهای نحوی در روسی‌زبانان فارسی‌آموز بر مبنای رویکرد تحلیل خطا گامی مثبت در جهت فرآیند یاددهی-یادگیری برای فارسی‌آموزان روسی‌زبان و به‌طور کلی برای فارسی‌آموزان خارجی‌زبان بردارد.

۲. آزمودنی‌ها

در این پژوهش، از میان فارسی‌آموزان روسی‌زبانی به‌طور تصادفی ۳۲ نفر انتخاب شدند. این دسته شامل ۱۰ فارسی-آموز سطح میانی مرکز دهخدا و ۲۲ دانشجوی سال سوم دانشگاه‌های روسیه (دانشگاه ملی مسکو، سنت‌پترزبورگ و آستاراخان) بودند.

۳. روش گردآوری داده‌ها

با توجه به روش‌های ذکر شده در مقدمه، در این پژوهش از روش استخراج آزاد استفاده شده است. بدین منظور داده‌های نوشتاری در قالب انشاء و آموهای نوشتاری و تکالیف گردآوری شد که به‌طور کلی، حدود ۸۷ متن نوشتاری و انشایی گردآوری گردید.

۴. پیشینه پژوهش

به‌طورکلی در زمینه‌ی تحلیل خطا در یادگیری زبان دوم و در آموزش زبان فارسی پژوهش‌هایی صورت گرفته است. در این بخش، به اختصار به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

ایردوغان^۷ (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان «کاربرد بندهای موصولی انگلیسی توسط زبان‌آموزان ترکی: مطالعه خطاها»، نشان داد که دلیل اصلی خطاها در کاربرد بندهای موصولی انگلیسی پیچیدگی آن‌ها برای ترک زبان‌ها بود که این

^۱ Broad Trawl

^۲ Scheduled Elicitation

^۳ Dulay & Burt
Krashen

^۴ Learning-strategy

^۵ Communication-strategy

^۶ Erdogan

تحلیل خطاهای نحوی در نوشتار روسی‌زبانان فارسی‌آموز / ۳۷

نظام را مانند زبان انگلیسی در اختیار ندارند. سیتلین^۱ (۲۰۰۹) پژوهشی با عنوان «خطاهای دستوری در یادگیری زبان روسی به‌عنوان زبان اول و دوم» انجام داد. نتایج نشان داد که مشکل اساسی زبان‌آموزان روسی مهارت در حالت اسامی و وجه فعل است، علی‌رغم این‌که کودکان روسی‌زبان مشکل خاصی با یادگیری این مقولات ندارند. ابوشیهاب^۲ و همکاران (۲۰۱۱) پژوهشی با عنوان «تحلیل خطاهای دستوری زبان‌آموزان عرب‌زبان در انگلیسی به‌عنوان زبان خارجی» انجام دادند. نتایج نشان داد که بیش‌ترین خطاها در مقوله‌ی حرف‌اضافه‌ها بودند که ۲۶٪ از کل خطاها را شامل می‌شدند. حوزه‌های مشکل‌آفرین، به‌ترتیب خطاهای ساختوازی، حرف تعریف، افعال مجهول، معلوم و زمان‌ها را تشکیل می‌دادند. مطبوعی بناب (۱۳۸۵) در پژوهش «تحلیل خطاهای نوشتاری فارسی‌آموزان سطح مقدماتی انگلیسی‌زبان» نشان داد که پربسامدترین خطاها مربوط به املاء و سپس حوزه‌ی نحو و زیرمقوله‌های آن است. محمدی و اصغری (۱۳۸۷) در پژوهش «هدایت نحوی فعل با حروف اضافه در زبان فارسی و مشکلات کاربرد آن برای زبان‌آموزان روسی‌زبان» اهمیت و توجه به مقوله فعل و هدایت نحوی فعل در زبان فارسی، تفاوت‌های کاربرد فعل همراه با حرف اضافه در زبان‌های فارسی و روسی، توجه به تأثیر زبان مادری (روسی) به زبان فارسی را نشان دادند. احمدوند (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «تجزیه و تحلیل خطاهای نوشتاری فارسی‌آموزان آلمانی‌زبان در سطح مقدماتی»، خطاهای نوشتاری ۳۴ نفر از فارسی‌آموزان آلمانی‌زبان سطح مقدماتی را بررسی کرد. خطاهای درون‌زبانی ۶۲/۲٪ و میان‌زبانی ۳۷/۸٪ خطاها را نشان دادند که این امر تأثیر بیشتر زبان فارسی را در بروز خطاها نسبت به زبان آلمانی نشان داد.

۵. تحلیل خطاهای نحوی

در این بخش خطاهای نحوی در این دسته از فارسی‌آموزان بر اساس مقوله‌های نحوی و ساختار سطحی خطاها دسته‌بندی و سپس علت‌یابی می‌شوند.

۱-۵ خطاهای زمان افعال

یادگیری زمان افعال یکی از موضوعات مشکل‌آفرین در یادگیری زبان دوم به‌شمار می‌رود. نمونه‌های زیر خطاهای این دسته در فارسی‌آموزان روسی‌زبان می‌باشد.

جدول (۱-۵) جایگزینی نادرست گذشته‌ی استمراری با گذشته‌ی ساده

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	در مدرسه بچه‌ها همیشه گریه کردند.	در مدرسه بچه‌ها همیشه گریه می‌کردند.
۲	۵ روز در هفته به مدرسه رفتیم.	۵ روز در هفته به مدرسه می‌رفتیم.
۳	و داشتند بچه را پیدا کردند.	و داشتند بچه را پیدا می‌کردند.
۴	اگر پارسال هوا سرد نشد، آنها به کنار دریا می‌رفتند.	اگر پارسال هوا سرد نمی‌شد، آنها به کنار دریا می‌رفتند.

در زبان روسی، وجه فعل در دو صورت ناکامل^۳ و کامل است که رابطه‌ی مستقیمی با زمان (گذشته، حال و آینده) دارد. زمان گذشته‌ی ناکامل در روسی، عملی در گذشته را نشان می‌دهد که به‌وقوع پیوسته است، ولی دیگر تأثیری ندارد ولی وجه کامل تأثیرش را همچنان تا حال دارد. در نمونه‌های (۱، ۲ و ۳) جدول بالا، فارسی‌آموز بدون در نظر

^۱ Ceytlin^۲ Abushihab^۳ Imperfective & Perfective Aspects (НСВ - несовершенный вид, СВ - совершенный вид)

گرفتن تکرار عمل در گذشته باوجود قیده‌های «همیشه و پنج روز در هفته» و فعل معین (داشتن) زمان گذشته‌ی ساده را به کار برده است. در واقع در اینجا قاعده‌ای از زبان فارسی را براساس زبان خودش به کار برده است. در خطای شماره‌ی (۴) زبان‌آموز به دلیل عدم دانش کافی در مورد ساختار شرطی در زبان فارسی، زمان دو جمله را در ساخت شرطی به صورت نابرابر به کار برده است، در صورتی‌که در این ساخت‌ها زمان‌های جمله گذشته التزامی و یا صورت‌های مثبت و منفی گذشته‌ی استمراری و بعید به صورت برابر در دو جمله به کار می‌رود.

جدول (۵-۲) جایگزینی نادرست زمان حال با زمان گذشته

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	چون دوست علی می‌خواست علی با یک پسر آشنا کرد.	چون دوست الی می‌خواست الی را با یک پسر آشنا کند.
۲	علی و خواهرش فقط می‌توانستند با یک کفش به مدرسه رفته باشند.	الی و خواهرش فقط می‌توانستند با یک کفش به مدرسه بروند.
۳	اما می‌توانستم روش زندگی را انتخاب کرده باشم.	اما می‌توانم روش زندگی‌ام را انتخاب کنم.
۴	وقتی که بچه بودم خیلی دوست داشتم به رعدوبرگ‌ها نگاه کردم.	وقتی که بچه بودم خیلی دوست داشتم به رعدوبرق‌ها نگاه کنم.
۵	بعد از این می‌توانند خرید کرده باشند.	بعد از آن، می‌توانند خرید کنند.
۶	آنها سعی کردند به فامیلی الی زنگ زد.	آنها سعی کردند به خانواده الی زنگ بزنند.
۷	یادم می‌آمد که به کلاس رسیده‌ام.	یادم می‌آید که به کلاس رسیدم.
۸	وقتی من بچه بودم دوست نداشتم به مدرسه می‌رفتم.	وقتی من بچه بودم دوست نداشتم به مدرسه بروم.
۹	در تعطیل‌ها بیرون نمی‌رفتم چون ممکن بود کلاس را نتوانستم پیدا کردم.	زنگ تفریح‌ها بیرون نمی‌رفتم چون ممکن بود کلاس را نتوانم پیدا کنم.

در نمونه‌های جدول (۵-۲) اکثر خطاها مربوط به کاربرد نادرست زمان فعل پایه پس از فعل وجهی «توانستن» است. در خطاهای شماره‌ی (۴، ۵ و ۷) به جای حال التزامی از گذشته در فعل پایه استفاده شده است. این نشان می‌دهد که زبان‌آموز در بیان حال التزامی و ساخت فعل پایه‌ی حال دانش کمتری نسبت به گذشته دارد. در واقع قاعده‌ی زبان فارسی را به صورت ناقص به کار برده است. در زبان روسی به طور کلی فعل دوم به صورت مصدر می‌آید و این موضوع نیز برای روسی‌زبانان در کاربرد زمان دوم افعال در زبان فارسی مشکل ایجاد می‌کند که چه زمانی را به کار ببرند. از طرف دیگر، در زبان روسی زمان حال تنها به صورت ناکامل به کار می‌رود و برای روسی‌زبانان کاربرد التزامی زمان حال نیز مشکل به نظر می‌رسد.

گسترده‌ی زمانی در زبان فارسی و یادگیری آنها برای روسی‌زبانان مشکل به نظر می‌رسد چراکه در زبان روسی زمان گذشته، حال و آینده وجود دارد. زمان حال تنها وجه ناکامل دارد و دو زمان دیگر وجه کامل و ناکامل را دارند. با توجه داده‌ها در جدول زیر این مورد به ویژه در زمان حال با کاربرد نادرست آن به چشم می‌خورد.

جدول (۳-۵) خطاهای جایگزینی حال التزامی با حال ساده‌ی اخباری

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	یک پسر که آرش اسم است نزدیک غرق می‌شود.	پسری که اسمش آرش است، نزدیک بود غرق بشود.
۲	باید هر روز کتاب فرسی می‌خوانم.	باید هر روز کتاب فارسی بخوانم.
۳	بدون پدر و مادر هیچ‌کس نمی‌توانستند روی یک جا می‌بنشینند.	بدون پدر و مادر هیچ‌کس نمی‌توانست یک جا - بنشینند.
۴	ولی بیشتر از همه چیز من دوست دارم در خانه می‌مانم، فکر می‌کنم و غیره...	ولی بیش از هر چیز من دوست دارم در خانه بمانم، فکر کنم و غیره...
۵	من در اوقات فراغت دوست دارم هر چیز انجام می‌دهم.	من در اوقات فراغت دوست دارم همه چیز انجام بدهم.
۶	من دوست ندارم به شما حرف می‌زنم.	من دوست ندارم با شما حرف بزنم.
۷	و حالا فکر می‌کنم که باید زبان گرجی بیشتر می‌خوانم.	و حالا فکر می‌کنم که باید زبان گرجی را بیشتر بخوانم.
۸	و امیدوارم که تا آخر تحصیل می‌توانم زبانهای فارسی و گرجی یاد بگیرم.	و امیدوارم که تا آخر تحصیل بتوانم زبانهای فارسی و گرجی را یاد بگیرم.

۲-۵ خطاهای عدم کاربرد فعل

در جدول‌های زیر نمونه‌هایی از خطاهای عدم کاربرد فعل در این دسته از فارسی‌آموزان ذکر شده است.

جدول (۴-۵) خطاهای عدم کاربرد فعل رابط

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	در تبستن خیلی قرم.	در تابستان خیلی گرم است.
۲	کیف مرکز تجارت و بازرگانی مردم.	کیف مرکز تجاری و بازرگانی مردم است.
۳	بیشترین جشن در اوکراین سال نو.	بیشترین جشن در اوکراین سال نو است.
۴	پس این از مدیر ایرانی مشهور اصغر فرهادی.	پس این از مدیر ایرانی مشهور اصغر فرهادی است.
۵	یک پسر که آرش اسم است نزدیک غرق می‌شود.	یک پسر که آرش اسم است نزدیک بود غرق می‌شود.
۶	وقتی ما بازی زیاد و ضدا خیلی بلند معلّم - مان عصبانی کرد.	وقتی ما زیاد بازی می‌کردیم و صدایمان خیلی بلند بود، معلّم مان عصبانی می‌شد.
۷	آن فیلم خیلی خوب.	آن فیلم خیلی خوب است.
۸	تعداد زیادی از پناهجویان، زخمیان و یتیمان.	تعداد زیادی از پناهجویان، زخمیان و یتیمان بودند.

۹	قدش خیلی بلند.	قدش خیلی بلند است.
۱۰	جای تبت آن جا خیلی قشنگ.	طبیعت آن جا خیلی قشنگ است.

در زبان روسی، فعل «بودن» در زمان حال به کار نمی‌رود. تنها فعل استمراری «*есть* /jɛstʰ/» (هست) وجود دارد که تنها جملات خاصی که مفهوم مالکیت دارند، به کار می‌رود و فعل «*быть* /bitʰ/» (بودن) تنها در زمان گذشته و در آینده (در معنای «خواهم بود» به عنوان فعل معین) به کار می‌رود. به طور کلی فعل ربط با مفهومی که در زبان فارسی وجود دارد به ویژه در معنای «است و هست» در زبان روسی وجود ندارد. بنابراین فارسی آموزان روسی زبان در اکثر خطاهای جدول (۵-۴) فعل «است» را حذف کرده‌اند. البته در نمونه‌هایی نیز فعل «بود» را حذف کرده‌اند. مثلاً در «در تبستن خیلی گرم» معادل روسی آن «*Летом очень жарко* /ljetom otʃenʰ ʒɔrko/» تابستان خیلی گرم می‌باشد. در این جمله فعل ربطی وجود ندارد که مسند و مسندالیه را به هم مربوط سازد. در واقع فعل اسنادی در زبان روسی وجود ندارد.

۳-۵ خطاهای ساخت گروه

در زبان روسی صفات و وابسته‌های اسمی در جایگاه قبل از اسم قرار می‌گیرد، مثلاً «دختر زیبای من» به روسی «*моя красивая дочь* /mɔjɔ kɾɔsivɔjɔ dotʃʰ/» (مال من زیبا دختر) می‌شود. اعداد شمارشی و ترتیبی هم در جایگاه وابسته‌ی پیشین قرار می‌گیرد، مانند «دو نامه» «*два письма* /dva pisʰmɔ/»، «درس بیستم» «*двадцатый урок* /dvɔdʃɛtʰij urok/» (بیستمین درس)؛ حتی در مورد زمان هم این چنین است، مانند «ساعت پنج» «*пять части* /pjɔtʰ tʃɔsti/» (پنج ساعت). در واقع، در زبان روسی بیشتر وابسته‌های حرف اضافه‌ای، بدل و بند موصولی پس از هسته‌ی می‌آیند. در این بخش به نمونه خطاهای گروه اسمی و صفتی در روسی - زبانان می‌پردازیم.

جدول (۵-۵) خطاهای ساخت گروه

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	مثلاً در این روز در مرکز و بزرگترین خیابان‌ها در همه شهر بزرگ فستیوال و کنسرت دارد.	مثلاً در این روز در مرکز و بزرگترین خیابان‌های شهر، فستیوال و کنسرت بزرگ وجود دارد.
۲	حدود هشت ساعت ما می‌رسیدیم.	حدود ساعت هشت ما رسیدیم.
۳	معلم آمد و کلسمان اولین داشتیم.	معلم آمد و اولین کلسمان را داشتیم.
۴	جمعیت اوکراین ۴۶ نفر میلیون است.	جمعیت اوکراین ۴۶ میلیون نفر است.
۵	اول روز در مدرسه من خیلی حجات بودم و گریه کردم.	روز اول در مدرسه من خیلی حجات کشیدم و گریه کردم.
۶	بعد از این ۲ هفته ما دوباره جشن دریم به نام "قدیم جدید سال".	بعد از این دو هفته، ما دوباره جشنی به نام "سال قدیم و جدید" داریم.

در خطاهای شماره‌ی (۱، ۲ و ۵) انتقال منفی از زبان روسی اتفاق افتاده است. با توجه به آنچه که در ابتدای این بخش شرح داده شد، وابسته‌ها قبل از اسم قرار گرفتند و ساختارهای نادرستی تولید شده است. مثلاً «بزرگ فستیوال» به جای «فستیوال بزرگ» صورت روسی «*большой фестиваль* /bolʰʃɔj festiʰvɔlʰ/» باشد. همچنین «هشت ساعت» «*восемь часов* /vosɛmʰ tʃɔsɔfʰ/» به جای «ساعت هشت» و

«اول روز» (/pʁjɛvʃi dʒɛnʔ/ первый день اولین روز) به جای «روز اول» ناشی از انتقال منفی از زبان روسی است. خطای شماره‌ی (۳) ناشی از قیاس نادرست با ساخت «کلاس اول» است که با «اولین کلاس» متفاوت است. در خطای شماره‌ی (۴) زبان‌آموز بدون در نظر گرفتن واحد شمارش «میلیون» که اضافه کرده است، ممیز را ابتدا آورده است. این مورد تحت تأثیر ساخت‌هایی مانند «دو نفر، سه نفر و غیره» است، که بازهم قیاس نادرست است. در خطای شماره‌ی (۶) نیز ترجمه‌ای از زبان خودش را انتقال داده است و به جای «سال قدیم و جدید» از ساختار «قدیم جدید سال» استفاده کرده است.

۴-۵ خطاهای حرف اضافه

در زبان فارسی حرف‌اضافه‌ها گستردگی فراوانی دارند. حروف‌اضافه در فارسی صورت ثابتی دارند و در جلوی گروه اسمی ظاهر می‌شوند. این موضوع در زبان روسی هم صدق می‌کند. تفاوتی که در ساخت‌واژه حروف اضافه روسی و فارسی وجود دارد این است که در زبان روسی حروف اضافه تنها به شکل ساده وجود دارند، در حالی که در زبان فارسی به دو شکل ساده و مرکب وجود دارند (مانند: پس از: /posle/). حروف اضافه در زبان فارسی به مفاهیم دستوری متفاوتی از قبیل متمم فعل، ابزار، ادات با مفهوم قید، متمم صفت، قید علت و غیره اشاره می‌کند. از این حیث شباهت‌هایی با حالت‌های مختلف در زبان روسی وجود دارد که به همراه حرف‌اضافه‌های خاص خود می‌آید. با این مقدمه، در این بخش به خطاهای حرف‌اضافه می‌پردازیم. جدول‌های زیر دسته‌های متفاوتی از این خطاها است.

جدول (۵-۶) خطاهای کاربرد نادرست حرف اضافه

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	باید به او برفتیم.	باید با او می‌رفتیم.
۲	مسافرت در اوکراین خیلی جلب است.	مسافرت به اوکراین خیلی جالب است.
۳	برای ما خیلی خوشگذشت.	به ما خیلی خوش گذشت.
۴	یا چیزی دیگر به او اتفاق افتاد.	یا چیزی دیگر برای او اتفاق افتاد.
۵	این از همه که من قبل از این دیده بودم فرق داشت.	این با همه آن‌چه که من قبل از این دیده بودم، فرق داشت.
۶	دختر به نام ریتو با دوستش به پدرومادرش برگشت.	دختری به نام ریتو با دوستش نزد پدرومادرش برگشت.
۷	به دوستش از همه جایی خوش منصره بازدید بکند.	با دوستش از همه جای خوش منظره بازدید بکند.

در خطای شماره‌ی (۱) زبان‌آموز به دلیل کاربرد حرف اضافه «به» با فعل رفتن که در زبان روسی نیز وجود دارد، بدون توجه به معنی حرف اضافه‌ی نادرستی را انتخاب کرده است. در خطای شماره‌ی (۲) زبان‌آموز تحت تأثیر زبان خودش از حرف اضافه «در» استفاده کرده است. حرف اضافه «B /ve/» در روسی زمانی که برای تعیین سمت حرکت باشد، در مفهوم «به کجا؟» است ولی در اکثر موارد در مفهوم «در کجا؟» است. معادل این جمله در زبان روسی «Путешествие в Украину очень интересно /putɛʃɛstvije v ukrɔɪnu oʃɛnʔ» /interjesno/ مسافرت در اوکراین خیلی جالب» می‌باشد، بنابراین زبان‌آموز ترجمه‌ای از زبان خود را انتقال داده است. در خطای شماره‌ی (۳) زبان‌آموز باز هم تحت تأثیر زبان مادریش انتخاب نادرستی از حرف اضافه داشته

است، چراکه در زبان روسی این جمله به صورت «برای ما بود خوش *нам было весело* /nas bylo veselo/» بیان می‌شود که حالت مفعول غیر مستقیم را برای این جمله دربردارد. این حالت در روسی در مفهوم «برای یا به چه کسی» است. بنابراین با توجه به زبان روسی، زبان‌آموز انتخاب نادرستی از حرف اضافه در این جمله داشته است. در خطای شماره‌ی (۴) نیز فارسی‌آموز با توجه به حالت مفعول غیرمستقیم که پس از فعل «اتفاق افتادن» در زبان روسی می‌آید در انتخاب حرف اضافه دچار خطا شده است. چراکه دو حرف اضافه «به و برای» در این حالت، با صرف اسم مشخص می‌شود و حرف اضافه‌ی جداگانه‌ای وجود ندارد، بنابراین زبان‌آموز در انتخاب حرف اضافه «به و برای» مانند نمونه‌های قبل دچار خطا می‌شود. در خطای شماره‌ی (۵) فعل «فرق داشتن» که در زبان روسی «*отличаться /otlitsjats'ja/*» می‌باشد با حالت اضافی همراه است و به صورت «*от кого-от* чего (از چه کسی - چه چیزی)» می‌آید. بنابراین در این خطا نیز فارسی‌آموز، صورت زبان مادری را انتقال داده است که منجر به یک انتقال نادرست و منفی شده است. خطاهای شماره‌ی (۶ و ۷) نیز مربوط به کاربرد نادرست حرف اضافه‌ی «به» است، همان‌طور که گفتیم، این حرف اضافه در حالت مفعول غیرمستقیم در زبان روسی بسیار به کار می‌رود و هرچند مفهوم «برای» را نیز در خود جای دارد، اما روسی‌زبانان در موقعیتهای مختلف از این حرف اضافه به جای دیگر حرف اضافه‌ها استفاده نادرست کرده‌اند که نشان می‌دهد در این مورد تمایل به کاربرد این حرف اضافه به ویژه در حالت‌های مضمی وجود دارد.

جدول (۵-۷) خطاهای عدم کاربرد حرف اضافه

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	سپیده با تلفن الی این مرد زنگ زد.	سپیده با تلفن الی به این مرد زنگ زد.
۲	و این زبان خوشام آمده است.	و از این زبان خوشمان آمده است.
۳	آموختن زبانهای خارجی خیلی خوشم می‌آید.	از آموختن زبانهای خارجی خیلی خوشم می‌آید.
۴	چون هوا و حرکت نیاز دارم.	چون به هوا و حرکت نیاز دارم.
۵	خانم الی با موبایل مادرش صحبت کرد بعد با آقای احمد مکالمه کرد.	خانم الی با موبایل با مادرش صحبت کرد بعد با آقای احمد صحبت کرد.
۶	شهر پراگ مجموعه معماری است.	شهر پراگ مجموعه‌ای از معماری است.
۷	یعنی من می‌تونم اکنون زندگی من به دو قسمت قبل از گردش در این باغ و پس تقسیم بکیرم.	یعنی من می‌توانم اکنون زندگی من را به دو قسمت قبل از گردش در این باغ و پس از آن تقسیم کنم.
۸	که او کمک بکند.	که به او کمک بکند.
۹	ما بالکن لباس خود را خشک می‌کنیم.	ما در بالکن لباس خود را خشک می‌کنیم.
۱۰	او متعلق حیوانات عاقل است.	او متعلق به حیوانات عاقل است.
۱۱	ولی من و سه نفر همگروهم سعی می‌کنیم.	ولی من و سه نفر از هم‌گروه‌ایم سعی می‌کنیم.

حذف نادرست حرف اضافه، خطاهای بیشتری را در این گروه از خطاها دربردارد. در بسیاری موارد حرف اضافه در جملات حذف شده است. همچنین در برخی موارد مانند خطاهای شماره‌ی (۲ و ۳) انتقال منفی نیز صورت گرفته

است. فعل «خوش آمدن و پسندیدن» در روسی با ساختاری متفاوت به کار می‌رود، بنابراین زبان‌آموز حرف اضافه را در جایگاه متممی به کار نبرده است. و ترجمه‌ای از جمله‌ی روسی (Этот язык понравилась. /etot jzik pɒnrɒvilicʲ/ این زبان خوشمان آمده است.) را آورده است. در بعضی موارد نیز مانند خطای شماره‌ی (۱۰) به علت دانش کافی از ساختار درست در زبان دوم حرف اضافه به کار نرفته است.

جدول (۵-۸) خطاهای کاربرد زاید حرف اضافه

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	ساختمان دانشکده‌ی من از بیش از دویست سال پیش ساخته شده بود.	ساختمان دانشکده‌ام بیش از دویست سال پیش ساخته شده بود.
۲	شبهها در همه جا خیلی آرام است.	شبهها همه جا خیلی آرام است.
۳	وقتی که پدر دوستش را دید همان لحظه به او عاشق شد.	وقتی که پدر دوستش را دید همان لحظه عاشق او شد.
۴	ولی با زیبایی باغ‌هایش و خیابان‌هایش و جاهای دیدنیش عاشق شدم.	ولی عاشق زیبایی باغ‌ها، خیابان‌ها و جاهای دیدنیش شدم.
۵	چه قدر قشنگ در شیراز بود!	چه قدر شیراز قشنگ بود!

در نمونه‌های جدول (۵-۸) افزایش نادرست حرف اضافه، یا حشو تولید خطا کرده است. در خطای شماره‌ی (۲) انتقال منفی از ساختار روسی صورت گرفته است. در زبان روسی با صفت «آرام و ساکت» در جمله‌ی غیرشخصی حالت «تخصیص یا حرف اضافه‌ای» به همراه حرف اضافه «B (به معنای: در، توی)» می‌آید، بنابراین در این جا زبان‌آموز حرف اضافه‌ی «در» را تحت تأثیر ساختار زبانش به کار برده است. در خطای شماره‌ی (۳) فعل «عاشق بودن» در زبان روسی به همراه حالت مفعول مستقیم یا رای می‌آید یعنی اسم یا ضمیر پس از این فعل که اشاره به «کسی یا چیزی» دارد به حالت مفعول مستقیم بدون حرف اضافه‌ای می‌رود. بنابراین در این جا فارسی‌آموز از صورت زبان خودش استفاده نکرده است، چراکه در این صورت یا می‌بایست حرف اضافه‌ای استفاده نکند یا از نشانه‌ی مفعولی «را» استفاده کند. بنابراین فارسی‌آموز تحت قیاس برخی افعال فارسی که همراه با حرف اضافه‌ی خود می‌آیند، برای فعل «عاشق شدن» حرف اضافه‌ی «به» را قرار داده است. این مورد در خطای شماره‌ی (۴) نیز در کاربرد نادرست حرف اضافه‌ی «با» وجود دارد.

۵-۵ خطاهای کاربرد "را"
آگاهی از کاربرد حرف نشانه مفعولی «را» در زبان فارسی از ملزومات یادگیری نحو زبان فارسی به شمار می‌رود. در این بخش نمونه خطاهایی از این دسته ذکر شده است.

جدول (۵-۹) خطاهای عدم کاربرد حرف را

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	و امیدوارم که تا آخر تحصیل می‌توانم زبانهای فارسی و گرجی یاد بگیرم.	و امیدوارم که تا آخر تحصیل بتوانم زبانهای فارسی و گرجی را یاد بگیرم.
۲	من دانشگاه خیلی دوست دارم.	من دانشگاهم را خیلی دوست دارم.
۳	تماشا فیلم‌های از کشورهای و فرهنگ‌ها متفاوت	تماشای فیلم‌ها از کشورها و فرهنگ‌های

	دوست دارم.	متفاوت را دوست دارم.
۴	او لباسم گرفت چون هوا خیلی گرم بود.	او لباسم را گرفت چون هوا خیلی گرم بود.
۵	بعد با خوشحالی لباس و کفش جدید من پوشیدم.	بعد با خوشحالی لباس و کفش جدیدم را پوشیدم.
۶	بزرگتر رودخانه در اوکراین این شهر نصف کند.	بزرگترین رودخانه در اوکراین این شهر را نصف می‌کند.
۷	معلم خادش معرفی کرد.	معلم خودش را معرفی کرد.

در جدول (۵-۹) فارسی‌آموزان نشانه‌ی «را» را حذف کرده‌اند. از آنجایی‌که نشانه‌ی مفعولی در زبان روسی برای حالت مفعول مستقیم وجود ندارد و این حالت در روسی تنها با پایانه صرفی مشخص خود شناخته می‌شود، بنابراین زبان‌آموزان روسی زبان در کاربرد چنین نشانه‌ای دچار مشکل می‌شوند و اغلب آن‌را حذف می‌کنند.

جدول (۵-۱۰) خطاهای کاربرد زاید حرف را

شماره	نمونه خطا	صورت درست
۱	یه دختر نامزد را یه آقا است.	یک دختر نامزد یک آقا است.
۲	درسها را زیاد داشتیم.	درس زیاد داشتیم.
۳	آن را در شرق اروپایی قرار دارد.	آن در شرق اروپا قرار دارد.
۴	بنابراین باهم دروغ را ساختند.	بنابراین باهم دروغ گفتند.

خطاهای جدول (۵-۱۰) مربوط به کاربرد زاید این نشانه است. در این موارد نیز زبان‌آموز به علت کاربرد فراوان «را» در جاهایی که نیاز نبوده است، آن‌را به کار برده است. در واقع، در این موارد حشو اتفاق افتاده است. ۵-۶ خطاهای ترتیب نادرست جمله روسی‌زبانان فارسی‌آموز، در ترتیب واژگان در جمله، خطاهایی را تولید می‌کنند. علت به وجود آمدن چنین خطاهایی، ناشی از عدم دانش کافی در ترتیب درست جمله در زبان فارسی است. در جدول مربوط نمونه خطاهای از این دسته درج شده است.

نخستین همایش آموزش زبان فارسی

جدول (۵-۱۱) خطاهای ترتیب نادرست جملات

شمار	نمونه خطا	صورت درست	صورت روسی
۱	خانم پوتاپووا وعده داد به ما.	خانم پوتاپووا به ما وعده داد.	Г-жа Путапова обещал нам. (SVO) خانم پوتاپووا قول داد به ما.
۲	امروز ماچوپچیو بسیار محبوب میان جهان گردان است.	امروزه ماچوپچیو میان جهان-گردان بسیار محبوب است.	сегодня Мачу-Пикчу очень популярен среди туристов. امروز ماچوپچیو خیلی محبوب میان توریستان.
۳	خوش آمدی به مدرسه.	به مدرسه خوش آمدی.	Добро пожаловать в школу خوش آمدن به مدرسه (VO)
۴	من هنوز یاد دارم از آن روز.	من هنوز آن روز را به یاد	Я ещё до сих пор помню тот

день. (SVO) من هنوز به یاد دارم آن روز.	دارم.		
Новый год начинается зимой. جدید سال شروع می‌شود از زمستان (SVO)	سال نو از زمستان شروع می‌شود.	سال نو شروع می‌شد از زمستن	۵
Она была далеко от меня. (SVO) او بود دور از من.	جای من از جای این دختر دور بود.	جای من دور بود از جای این دختر.	۶
Эли и Ахмед пошли вместе в продуктовый магазин. (SVO) الی و احمد رفتند باهم به مغازه.	الی و احمد با هم به بقالی رفتند.	الی و احمد با هم رفتند به بقالی.	۷
я родилась в приморском городе. (SVO) من به دنیا آمدم در کنار دریا شهر.	من در شهر کنار دریا به دنیا آمدم.	من به دنیا آمدم در شهر کنار دریا.	۸
Я очень люблю путешествий ... (SVO) من خیلی دوست دارم مسافرت را...	من خیلی مسافرت، جاهای نو و ... را دوست دارم.	من خیلی دوست دارم مسافرت-ها، نو جایی‌ها...	۹

ترتیب جملات در زبان روسی متغیر است، اما بیشترین نوع ترتیب از نظر رده‌شناختی در زبان روسی بر دو نوع (فاعل + فعل + مفعول) و (فاعل + مفعول + فعل) است. البته نوع اول ترتیب، بیشتر در مواقع خاصی مانند صحبت از سال تولد به‌کار می‌رود و کاربرد مفعول پس از فعل بیشتر است. بنابراین، اکثر خطاهای جدول (۵-۱۱) خطاهای میان‌زبانی هستند که تحت تأثیر ترتیب زبان روسی و می‌باشند. در خطای شماره‌ی (۲) چون در روسی در این ساختارها پس از فاعل صفت به‌کار می‌رود، بنابراین این ساختار انتقال داده شده است.

نتیجه‌گیری

باتوجه به آنچه که تاکنون در زمینه‌ی بررسی خطاهای نحوی روسی‌زبانان شرح داده‌شد، خطاها به‌ترتیب بسامد شامل خطاهای حروف اضافه، زمان افعال، کاربرد حرف "را"، عدم کاربرد فعل، ترتیب نادرست جمله و خطاهای ساخت گروه می‌باشند. در مورد حرف اضافه، اکثر خطاها میان‌زبانی هستند، چراکه وجود مقوله‌ی حالت در زبان روسی و این‌که تمام اسامی به‌حالت‌های شش‌گانه می‌روند، خطاهای کاربرد زاید یا حشو و کاربرد نادرست حرف-اضافه را به‌وجود می‌آوردند. خطاهای عدم کاربرد هم بیشتر درون‌زبانی هستند. در خطاهای زمان افعال، بیشتر خطاها در جایگزینی زمان حال با گذشته است. در این موارد خطاها درون‌زبانی هستند و ناشی از عدم دانش کافی و به-کاربردن قاعده به‌صورت ناقص است. البته در مواردی هم انتخاب نادرست ناشی از گستردگی و پیچیدگی زمان دستوری در فارسی است که همان‌طور که اشاره شد در روسی ساختار زمانی این‌گونه نیست. خطاهای عدم کاربرد حرف «را» بیشتر از کاربرد زاید آن است و این می‌تواند یک علت میان‌زبانی داشته باشد چراکه در روسی نشانه‌ای برای حالت مفعولی وجود ندارد و تغییرات در حالت کلمات (اسم و صفت) نشانه‌ی حالت مفعولی آنهاست. در مورد کاربرد زاید هم حشو صورت گرفته است که یک راهبرد یادگیری است. عدم کاربرد فعل شامل عدم کاربرد فعل ربط است که یک خطای میان‌زبانی است چرا که فعل ربط در زبان روسی وجود ندارد. ترتیب نادرست جمله، در اکثر موارد میان‌زبانی هستند، چرا که الگوی متغیر ترتیب کلمات در زبان روسی علتی برای این خطاها است. خطاهای ساخت گروه ناشی از قیاس نادرست، انتقال منفی است که از خطاهای راهبرد یادگیری و میان‌زبانی هستند.

منابع

- احمدوند، احمد، (۱۳۸۹)، «تجزیه و تحلیل خطاهای نوشتاری فارسی‌آموزان آلمانی زبان سطح مقدماتی». پایان نامه - ی کارشناسی ارشد آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- روبینچیک، یوری، (۱۳۸۲)، فرهنگ فارسی به روسی، جلد اول و دوم، انتشارات گوتنبرگ: تهران.
- کلیف سووا، سوفیا، (۲۰۰۰)، فرهنگ روسی-فارسی، انتشارات صبح صادق: تهران.
- گله‌داری، منیژه، (۱۳۸۷)، «تحلیل خطاهای نوشتاری زبان‌آموزان غیرایرانی»، گردآورندگان تاج‌الدین/عباسی، مجموعه مقالات سمینار آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، تهران، ۳۵۵-۳۴۳.
- لسانی، حسین، (جلد اول ۱۳۸۲)، آموزش نوین زبان روسی، انتشارات کوهسار: تهران.
- محمدی، محمدرضا - اصغری، شادی، (۱۳۸۷)، «هدایت نحوی فعل با حروف اضافه در زبان فارسی و مشکلات کاربرد آن برای زبان‌آموزان روس‌زبان»، پدید آورنده تاج‌الدین/عباسی، مجموعه مقالات سمینار آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، تهران، ۳۵۷-۳۷۰.
- مشکوٰه‌الدینی، مهدی، (۱۳۷۹)، توصیف و آموزش زبان فارسی، انتشارات دانشگاه فردوسی: مشهد.
- مطبوعی‌بناب، مجید، (۱۳۸۵)، «بررسی خطاهای نوشتاری فارسی‌آموزان انگلیسی‌زبان سطح مقدماتی در یادگیری زبان فارسی»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- همایون، همادخت، (۱۳۷۹)، واژه‌نامه زبانشناسی و علوم وابسته، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی: تهران.
- Abushihab, I. et al., (2011). "An Analysis of Written Grammatical Errors of Arab Learners of English as a Foreign Language at Alzaytoonah Private University of Jordan", *European Journal of Social Sciences*, 20, 4: 543-552.
- Ceytlin, S. (2009), "Grammar Errors in Acquiring Russian As a First and a Second Language", *Ad verba liberorum: Linguistics & Pedagogy & Psychology*, 1,1: 4-10.
- Corder, S. P. (1986), *Error Analysis and Interlanguage*, Hong Kong: Oxford Printed.
- Dulay, H. C., - Burt, M. K. & Krashen, S.D. (1982), *Language Two*, Oxford: Oxford University Press.
- Dulay, H. C., - Burt, M. K. (1974a), "Natural Sequences in Child Second Language Acquisition", *Language Learning*, 24,1, 37-53.
- Erdogan, G. V. (2005), "Use Of English Relative Clauses By Turkish Lernears: A Study Of Errors", *Journal of Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30: 22-28.
- James, C. (1998), *Errors In Language Learning And Use: Exploring Error Analysis*, England: Pearson Education.
- Kolling De Oliveira, Gbriel; 2011, "Russian Language", <http://www.slashdocs.com/zzmhr/stand-alone-russian.html>, http://www.seelrc.org:8080/grammar/pdf/stand_alone_russian.pdf.
- Stern, H. H. (1983), *Fundamental Concepts of Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press.